Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

29. april 2015*

»Præjudiciel forelæggelse — livsforsikring — direktiv 92/96/EØF — artikel 31, stk. 3 — oplysninger, der skal meddeles forsikringstageren — pligt for forsikringsselskabet til i medfør af generelle nationalretlige principper at meddele supplerende oplysninger om omkostninger og præmier«

I sag C-51/13,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Rechtbank Rotterdam (Nederlandene) ved afgørelse af 28. november 2012, indgået til Domstolen den 31. januar 2013, i sagen:

Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij NV

mod

Hubertus Wilhelmus Van Leeuwen,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, T. von Danwitz, og dommerne C. Vajda, A. Rosas, E. Juhász og D. Šváby (refererende dommer),

generaladvokat: E. Sharpston

justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 19. marts 2014,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij NV ved advocaten B. Jonk-van Wijk og G. van der Wal

— Hubertus Van Leeuwen ved advocaten D. Beljon og P. Boeken

— den nederlandske regering ved B. Koopman og M. Bulterman, som befuldmægtigede

— den tjekkiske regering ved M. Smolek, som befuldmægtiget

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

* Processprog: nederlandsk.

— Europa-Kommissionen ved F. Wilman og K.-P. Wojcik, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 12. juni 2014,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 31, stk. 3, i Rådets direktiv 92/96/EØF af 10. november 1992 om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte livsforsikringsvirksomhed og om ændring af direktiv 79/267/EØF og 90/619/EØF (tredje livsforsikringsdirektiv) (EFT L 360, s. 1).

2 Anmodningen er blevet indgivet under en sag mellem Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij NV (herefter »NN«) og Hubertus Van Leeuwen vedrørende størrelsen af omkostningerne ved og præmierne for den dødsfaldsrisikodækning, der er en del af en livsforsikring, som Hubertus Van Leeuwen har tegnet hos NN.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Tredje livsforsikringsdirektiv er blevet ophævet og erstattet af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/83/EF af 5. november 2002 om livsforsikring (EFT L 345, s. 1), som derefter selv er blevet ophævet og erstattet med virkning fra den 1. november 2012 af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/138/EF af 25. november 2009 om adgang til og udøvelse af forsikrings- og genforsikringsvirksomhed (Solvens II) (EUT L 335, s. 1). Henset til tidspunktet for indgåelsen af den aftale om livsforsikring, der er genstand for tvisten i hovedsagen, er bestemmelserne i tredje livsforsikringsdirektiv imidlertid fortsat relevante med henblik på løsningen af denne tvist.

4 Følgende fremgår af 9. og 23. betragtning til tredje livsforsikringsdirektiv:

»(9) [V]isse bestemmelser i nærværende direktiv fastsætter minimumsnormer; hjemlandet kan foreskrive strengere regler for de forsikringsselskaber, der er tilladt af dets egne kompetente myndigheder.

[...]

(23) [I]nden for rammerne af det indre marked for forsikringsvirksomhed vil forbrugeren have et større og mere varieret udvalg af forsikringer end tidligere; for i fuldt omfang at kunne drage nytte af dette udvalg og den øgede konkurrence skal forbrugeren have adgang til de oplysninger, der er nødvendige for at kunne vælge den forsikring, der bedst dækker hans behov; dette behov for oplysninger er så meget desto større, som forpligtelserne kan være af meget lang varighed; derfor må der gennemføres en samordning af de minimumsbestemmelser, der er nødvendige for at sikre, at forbrugeren modtager klare og præcise oplysninger om de væsentligste træk ved de produkter, der tilbydes ham, og om de organer, der er bemyndiget til at behandle klager fra forsikringstagerne, de forsikrede eller de af forsikringen begunstigede.«

5 Direktivets artikel 31 bestemmer:

»1. Inden en forsikringsaftale indgås, skal der mindst forelægges forsikringstageren de i bilag II, punkt A, nævnte oplysninger.

2. Forsikringstageren skal under hele forsikringsaftalens løbetid informeres om enhver ændring af de i bilag II, punkt B, nævnte oplysninger.

3. Den medlemsstat, hvor forpligtelsen består, kan ikke af forsikringsselskaberne kræve, at de giver yderligere oplysninger ud over dem, der er anført i bilag II, medmindre sådanne oplysninger er nødvendige for, at forsikringstageren virkelig kan forstå de væsentligste elementer i den af ham tegnede forsikring.

4. Gennemførelsesbestemmelserne til denne artikel og til bilag II fastsættes af den medlemsstat, hvor forpligtelsen består.«

6 I nævnte direktivs bilag II med overskriften »Oplysninger til forsikringstageren« er anført følgende:

»Inden der indgås en forsikringsaftale (A) eller under aftalens løbetid (B), skal der forelægges forsikringstageren følgende skriftlige oplysninger, som skal være klart og præcist formuleret og affattet på et officielt sprog i den medlemsstat, hvor forpligtelsen består.

Oplysningerne kan dog affattes på et andet sprog, hvis forsikringstageren anmoder derom, og det er tilladt i henhold til medlemsstatens lovgivning, eller forsikringstageren frit kan vælge, hvilken lov der skal anvendes.

A. Inden forsikringsaftalen indgås

Oplysninger om forsikringsselskabet	Oplysninger om forsikringsforpligtelsen
[...]	a.4 Definition af de enkelte garantier og optioner
[...]	a.5 Forsikringsaftalens løbetid
[...]	a.6 Betingelser for opsigelse af forsikringsaftalen
[...]	a.7 Betingelser for indbetaling af præmier, herunder over hvilken årrække
[...]	a.8 Nærmere vilkår for beregning og tildeling af bonus
[...]	a.9 Angivelse af tilbagekøbsværdi og fripoliceværdi og arten af de hertil knyttede garantier
[...]	a.10 Oplysninger om præmier for de enkelte garantier, herunder for hovedforsikringen og supplerende garantier, når sådanne oplysninger viser sig hensigtsmæssige
[...]	[...]«

7 Samme direktivs bilag II, punkt B, opregner de oplysninger, som skal meddeles forsikringstageren under forsikringsaftalens løbetid. I denne bestemmelse er anført, at forsikringstageren ud over de almindelige og særlige betingelser, der skal meddeles den pågældende, også skal modtage dels alle oplysninger, der fremgår af dette bilags punkt A, nr. a.4-a.12, i tilfælde af tillæg til aftalen eller i tilfælde af ændring af den lovgivning, der finder anvendelse på den, dels oplysninger om bonussituationen hvert år.

Nederlandsk ret

8 Artikel 2 i Regeling informatieverstrekking aan verzekeringsnemers 1998 (bekendtgørelse om meddelelse af oplysninger til forsikringstagere 1998, herefter »RIAV 1998«) gennemførte tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31 i national ret. I den affattelse, der finder anvendelse i hovedsagen, har denne bestemmelse følgende ordlyd:

»1. Et forsikringsselskab, der udbyder livsforsikringsaftaler til forsikringstagere, der er bosiddende eller etableret i Nederlandene, skal drage omsorg for, at sidstnævnte er i besiddelse af policens almindelige og særlige betingelser.

2. Såfremt det ikke fremgår af policens almindelige eller særlige betingelser, skal forsikringstageren endvidere drage omsorg for, at forsikringstageren skriftligt meddeles følgende oplysninger:

[...]

q. indvirkningen af omkostninger og afgifter, der skal afholdes af forsikringstageren, på afkastet og ydelsen i henhold til aftalen

r. i givet fald de omkostninger, der opkræves ud over bruttopræmien

[...]«

9 Ifølge forarbejderne til RIAV 1998 er anvendelsen heraf reguleret ved Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993 (lov om tilsyn med forsikringsbranchen 1993, herefter »WTV 1993«) og ved gældende national civilret, herunder kravene om rimelighed og billighed (artikel 2 i den borgerlige lovbogs bog 6).

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

10 I 1999 tegnede Hubertus Van Leeuwen hos NN en forsikring som en del af en investering kaldet »Fleksibelt forsikret investering«. Der er tale om en livsforsikring, hvor den akkumulerede værdi på tidspunktet for forsikringens udløb ikke er sikret, men afhænger af investeringsafkastet. Det er endvidere fastsat, at der under forsikringsaftalens løbetid udbetales et bestemt og sikret beløb, såfremt forsikringstageren afgår ved døden inden aftalens udløb.

11 Det fremgår af de nærmere oplysninger, som NN har fremført i sit skriftlige indlæg, at der i henhold til forsikringsaftalen forud og løbende skal betales en præmie, der betegnes som »bruttopræmien«, hvis størrelse aftales på forhånd. Denne præmie investeres i investeringsfonde, som forsikringstageren vælger. Af den således fastlagte værdi fratrækkes der løbende omkostninger samt præmier for den omfattede dødsfaldsrisikodækning. Sidstnævnte præmier opgøres følgelig ikke særskilt, men er, ligesom nævnte omkostninger, en integrerende del af bruttopræmien.

12 Inden indgåelsen af forsikringsaftalen fik Hubertus Van Leeuwen af NN forelagt et »forslag til fleksibelt forsikret investering«. Der var heri opført tre eksempler på kapitalinvesteringer på grundlag af forskellige afkast og administrationsomkostninger på 0,3%. Under overskriften »produktafkast« fremgik det endvidere, at »[f]orskellen mellem afkastet fra fonde og produktafkastet afhænger af de forsikrede risici, de skyldige omkostninger samt mulige accessoriske ydelser«.

13 Efter indgåelsen af forsikringsaftalen opstod der en tvist mellem NN og Hubertus Van Leeuwen for så vidt angår størrelsen af de omkostninger og præmier i forbindelse med dødsfaldsrisikodækningen, som opkræves af forsikringsselskabet.

14 En del af tvisten vedrører spørgsmålet om, hvorvidt NN forud for indgåelsen af forsikringsaftalen har meddelt tilstrækkelige oplysninger om nævnte omkostninger og risikopræmier. Tvisten omhandler navnlig den omstændighed, at Hubertus Van Leeuwen ikke har modtaget en fuldstændig sammenfatning eller oversigt over de konkrete og/eller absolutte omkostninger og sammensætningen heraf.

15 Ifølge den forelæggende ret må det antages, at NN, idet selskabet begrænsede sig til at meddele forsikringstageren oplysninger om omkostningernes og risikopræmiernes indvirkning på afkastet, efterkom kravene i henhold til artikel 2, stk. 2, litra q) og r), i RIAV 1998, men tilsidesatte de »åbne og/eller uskrevne retsregler« i henhold til nederlandsk ret, herunder i det foreliggende tilfælde forsikringsselskabets pligt til omhu, god tro ved aftaleindgåelsen og kravene om rimelighed og billighed.

16 Den forelæggende ret har anført, at de oplysninger, der er nævnt i denne doms præmis 14, ikke er omfattet af de oplysninger, der fremgår af bilag II til tredje livsforsikringsdirektiv. Det er imidlertid NN's vurdering, at EU-retten, navnlig dette direktivs artikel 31, stk. 3, ikke tillader, at forsikringsselskaber pålægges at meddele forsikringstagere oplysninger i medfør af disse »åbne og/eller uskrevne retsregler«.

17 På denne baggrund har Rechtbank Rotterdam besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er EU-retten, navnlig [tredje livsforsikringsdirektivs] artikel 31, stk. 3, […] til hinder for, at livsforsikringsselskaber på grundlag af åbne og/eller uskrevne retsregler i nederlandsk ret såsom kravene om rimelighed og billighed, der gælder for forholdet mellem et livsforsikringsselskab og en potentiel forsikringstager forud for indgåelsen af aftalen, og/eller en almindelig og/eller særlig pligt til at udvise omhu er forpligtet til at meddele forsikringstagere flere oplysninger om forsikringens omkostninger og risikopræmier, end hvad der i 1999 var fastsat i de nederlandske bestemmelser, der har gennemført tredje livsforsikringsdirektiv [navnlig artikel 2, stk. 2, litra q) og r), i RIAV 1998]?

2) Er det for besvarelsen af det første spørgsmål relevant, hvilken indvirkning den manglende meddelelse af disse oplysninger har eller kan have efter nederlandsk ret?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Om det første spørgsmål

18 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, skal fortolkes således, at den er til hinder for, at et forsikringsselskab på grundlag af generelle nationalretlige principper, såsom de i hovedsagen omhandlede »åbne og/eller uskrevne retsregler«, er forpligtet til at meddele en forsikringstager visse yderligere oplysninger ud over dem, der er anført i dette direktivs bilag II.

19 Det fremgår af 23. betragtning til tredje livsforsikringsdirektiv, at det bl.a. har til formål at gennemføre en samordning af de minimumsbestemmelser, der er nødvendige for at sikre, at forbrugeren modtager klare og præcise oplysninger om de væsentligste træk ved de forsikringsprodukter, der tilbydes den pågældende. Som det endvidere fremgår af nævnte betragtning, skal forbrugeren inden for rammerne af det indre marked for forsikringsvirksomhed have adgang til de oplysninger, der er nødvendige for at kunne vælge den forsikring, der bedst dækker forbrugerens behov, for i fuldt omfang at kunne drage nytte af et større og mere varieret udvalg af forsikringer og af den øgede konkurrence.

20 Med henblik herpå bestemmes det i direktivets artikel 31, stk. 1, at forsikringstageren inden forsikringsaftalens indgåelse mindst skal modtage de oplysninger, der er anført i direktivets bilag II, punkt A, og i samme bestemmelses stk. 2, at forsikringstageren under hele forsikringsaftalens løbetid skal informeres om enhver ændring af de oplysninger, der fremgår af samme direktivs bilag II, punkt B. Tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, som er den eneste bestemmelse, der er omhandlet i anmodningen om præjudiciel afgørelse, bestemmer, at den medlemsstat, hvor forpligtelsen består, ikke kan kræve af forsikringsselskaberne, at de giver yderligere oplysninger ud over dem, der er anført i bilag II, medmindre sådanne oplysninger er nødvendige for, at forsikringstageren virkelig kan forstå de væsentligste elementer i den af ham tegnede forsikring.

21 I denne henseende har Domstolen fastslået, at det fremgår af selve ordlyden af tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, af direktivets bilag II samt 23. betragtning hertil, at de yderligere oplysninger, som medlemsstaterne kan kræve efter denne bestemmelse, skal være klare, præcise og nødvendige for, at forsikringstageren virkelig kan forstå de væsentligste elementer i de forsikringsprodukter, som den pågældende får tilbudt (dom Axa Royale Belge, C-386/00, EU:C:2002:136, præmis 24).

22 En forpligtelse til at meddele yderligere oplysninger kan derfor kun pålægges, såfremt den er nødvendig for at opnå formålet om oplysning af forsikringstageren, og såfremt de krævede oplysninger er tilstrækkeligt klare og præcise i forhold til at opnå dette formål og dermed således sikrer forsikringsselskaberne et tilstrækkeligt niveau af retssikkerhed (jf. i denne retning dom Parlamentet mod Rådet, C-48/14, EU:C:2015:91, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis). Som generaladvokaten har anført i punkt 60 i forslaget til afgørelse, kan en krævet oplysning, hvis den er vag og generel, ikke anses for at være en »nødvendig oplysning« som omhandlet i tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3.

23 Selv om EU-lovgiver således har ønsket at afgrænse arten af de yderligere oplysninger, som medlemsstaterne af hensyn til forbrugerne kan kræve af forsikringsselskaberne med henblik på, at disse forbrugere i fuldt omfang kan drage nytte af det udvalg af forsikringsprodukter, der tilbydes inden for rammerne af det indre marked for forsikringsvirksomhed, indeholder dette direktivs artikel 31, stk. 3, derimod hverken bestemmelser om eller begrænsninger af, på hvilken måde medlemsstaterne kan udøve denne ret.

24 I denne forbindelse bemærkes, at medlemsstaterne ikke er forpligtet til at pålægge forsikringsselskaberne at meddele yderligere oplysninger ud over dem, der skal meddeles forsikringstagerne i medfør af tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 1, og som er anført i direktivets bilag II, punkt A, men at denne bestemmelses stk. 3 indeholder en mulighed, som medlemsstaterne må vælge, om de vil anvende eller ej.

25 Det fremgår desuden af tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 4, at det tilkommer den medlemsstat, hvor forpligtelsen består, at fastsætte gennemførelsesbestemmelserne til forpligtelsen om at meddele yderligere oplysninger i henhold til national ret.

26 Det tredje livsforsikringsdirektiv, som indfører en minimumsharmonisering for så vidt angår de oplysninger, der skal meddeles forsikringstagerne, opsætter ikke desto mindre i artikel 31, stk. 3, en ramme for den mulighed, der er omhandlet i denne doms præmis 24, idet det for det første præciseres, at disse oplysninger skal sætte forsikringstageren i stand til virkelig at forstå de væsentligste elementer i forsikringen. For det andet begrænser denne bestemmelse de yderligere oplysninger, som den medlemsstat, hvor forpligtelsen består, kan pålægge forsikringsselskaberne, til de oplysninger, der er nødvendige med henblik på dette formål.

27 Det tilkommer således den omhandlede medlemsstat på grundlag af kendetegnene ved dens nationale retsorden og de særlige forhold ved den situation, som medlemsstaten tilsigter at regulere, at fastlægge retsgrundlaget for forpligtelsen til at meddele yderligere oplysninger med henblik på at sikre dels, at forsikringstageren virkelig forstår de væsentligste elementer i de forsikringsprodukter, som den pågældende får tilbudt, dels et tilstrækkeligt retssikkerhedsniveau.

28 Retsgrundlaget for en sådan forpligtelse til at meddele yderligere oplysninger og navnlig spørgsmålet om, hvorvidt denne forpligtelse hviler på generelle nationalretlige principper såsom de »åbne og/eller uskrevne retsregler«, som den forelæggende ret har henvist til, er i princippet uden betydning for spørgsmålet om dette retsgrundlags forenelighed med direktivet, for så vidt som nævnte forpligtelse opfylder kravene i tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, der er nævnt i denne doms præmis 21 og 27.

29 Heraf følger, at det retsgrundlag, som den omhandlede medlemsstat ønsker at lægge til grund ved anvendelsen af den mulighed, der er fastsat i tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, skal være et retsgrundlag, der i overensstemmelse med retssikkerhedsprincippet gør det muligt for forsikringsselskaberne med en tilstrækkelig grad af forudsigelighed at identificere, hvilke yderligere oplysninger de skal meddele, og som forsikringstageren kan regne med.

30 Ved bedømmelsen af de krav, der stilles til forudsigeligheden af en sådan forpligtelse til at meddele yderligere oplysninger, kan den nationale ret i denne henseende tage hensyn til den omstændighed, at det tilkommer forsikringsselskaberne at fastlægge arten af og kendetegnene ved de forsikringsprodukter, de tilbyder, således at de i princippet bør være i stand til at identificere de kendetegn ved disse produkter, som vil kunne begrunde nødvendigheden af at meddele forsikringstageren yderligere oplysninger.

31 I det foreliggende tilfælde bemærkes, at det fremgår af forarbejderne til RIAV 1998, at anvendelsen af denne bekendtgørelse bl.a. er reguleret ved gældende national civilret »såsom kravene om rimelighed og billighed« som omhandlet i artikel 2 i den borgerlige lovbogs bog 6.

32 Den forelæggende ret har imidlertid hverken tilstillet Domstolen en detaljeret redegørelse for den præcise art af forpligtelsen til at meddele yderligere oplysninger i henhold til nederlandsk ret eller for den nøjagtige rækkevidde af og den rolle, som »åbne og/eller uskrevne retsregler« efter nederlandsk ret spiller i national ret, idet den har begrænset sig til at nævne forsikringsselskabernes pligt til omhu, god tro ved aftaleindgåelsen og/eller kravene om rimelighed og billighed, som skal iagttages inden indgåelsen af forsikringsaftaler.

33 Det tilkommer under alle omstændigheder den forelæggende ret at vurdere, om de »åbne og/eller uskrevne retsregler«, der er omhandlet i tvisten i hovedsagen, opfylder kravene i tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3.

34 Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at tredje livsforsikringsdirektivs artikel 31, stk. 3, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at et forsikringsselskab på grundlag af generelle nationalretlige principper, såsom de i hovedsagen omhandlede »åbne og/eller uskrevne retsregler«, er forpligtet til at meddele en forsikringstager visse yderligere oplysninger ud over dem, der er anført i dette direktivs bilag II, forudsat at de oplysninger, der kræves, er klare, præcise og nødvendige for, at forsikringstageren virkelig kan forstå de væsentligste elementer i forsikringen, og forudsat at de sikrer et tilstrækkeligt retssikkerhedsniveau, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.

Om det andet spørgsmål

35 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om det er relevant for besvarelsen af det første spørgsmål, hvilken indvirkning den manglende meddelelse af yderligere oplysninger har i henhold til national ret.

36 Det fremgår af besvarelsen af det første spørgsmål, at den indvirkning, som den manglende meddelelse af disse oplysninger har i henhold til national ret, i princippet ikke er relevant med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt forpligtelsen til at meddele oplysninger er forenelig med direktivets artikel 31, stk. 3.

Sagens omkostninger

37 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

1) **Artikel 31, stk. 3, i Rådets direktiv 92/96/EØF af 10. november 1992 om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte livsforsikringsvirksomhed og om ændring af direktiv 79/267/EØF og 90/619/EØF (tredje livsforsikringsdirektiv) skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at et forsikringsselskab på grundlag af generelle nationalretlige principper, såsom de i hovedsagen omhandlede »åbne og/eller uskrevne retsregler«, er forpligtet til at meddele en forsikringstager visse yderligere oplysninger ud over dem, der er anført i dette direktivs bilag II, forudsat at de oplysninger, der kræves, er klare, præcise og nødvendige for, at forsikringstageren virkelig kan forstå de væsentligste elementer i forsikringen, og forudsat at de sikrer et tilstrækkeligt retssikkerhedsniveau, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.**

2) **Den indvirkning, som den manglende meddelelse af disse oplysninger har i henhold til national ret, er i princippet ikke relevant med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt forpligtelsen til at meddele oplysninger er forenelig med artikel 31, stk. 3, i direktiv 92/96.**

Underskrifter